

MIRCEA

MANCAȘ

Umanism
și
tipologie
revoluționară
în
dramaturgie

În ampla succesiune de fapte, legate prin relații cauzale, ce determină însăși evoluția societății, istoria a cunoscut momente, evenimente și ritmuri variate. În epoci de frământare, în care se presimțeau sau se pregăteau transformări revoluționare, în perioade de confruntări ideologice sau politice, nucleul novator dezvoltat în sinul orânduirii în curs de perimare ajunge să determine „explozia” regeneratoare. O astfel de epocă a fost perioada dintre cele două războaie mondiale, caracterizată, pe plan politic, prin conflicte antagonice, iar pe plan etic și filozofic, prin teorii antinomice. Clasa muncitoare din România, împreună cu intelectualitatea progresistă, opunea conformismului reacționar al unei societăți caduce, idealurile de libertate națională și socială, rezistența împotriva fascismului și perspectiva unor reforme destinate a împlini năzuințele revoluționarilor pașoptiști și ale generației Unirii.

A fost, desigur, firesc ca ecoul evenimentelor culminând cu războiul antifascist să pătrundă în literatura postbelică. Datorită caracterului dinamic și puternicului ei impact social, dramaturgia a fost, poate, cel mai bun „mediu de rezonanță”, al acțiunilor întreprinse sub conducerea partidului; în drama eroică regăsim atât lupta antifascistă, cât și etapele construcției socialismului în țara noastră.

A alege, din vasta arie a producției dramaturgice, aspecte și tipuri caracteristice, este desigur o întreprindere temerară pentru spațiul destinat acestor rînduri. Există totuși câteva linii dominante ale gândirii revoluționare, reflectate în concretețea faptelor și în psihologia oamenilor care le-au îndeplinit. Cert, două trăsături se impun, la cea mai generală privire: întâi, viziunea clară a drumului parcurs, indicat de partid cu neștrămutată convingere în dreptatea cauzei revoluționare, pînă la sacrificiul eroic; apoi, umanismul concepției politice comuniste, care — reflectat în creația literară — a devenit un criteriu valoric, în sensul umanismului socialist. Așa cum, în viața socială, omul e scopul întregii politici a partidului, în dramaturgie, conștiința reprezintă preocuparea centrală. Chiar în piese din epoca de pionierat a noii dramaturgii (*Pentru fericirea poporului* de Aurel Baranga și Nicolae Moraru, *Cetatea de foc* și *Schimbul de noare* de Mihail Davidoglu), apare indisolubila legătură dintre individ și forța politică conducătoare, iar eroul e aureolat de nimbul sacrificiului pentru cauza libertății (Mihai Buznea) sau ajunge, după dureroase experiențe (Petru Arjoca), la înțelegerea superioară a politicii revoluționare.

Scenă din „Surorile Boga“ de Horia Lovinescu, la Teatrul Național din București

Piesele din repertoriul românesc înregistrează pulsul realității în diferitele etape ale instaurării democrației socialiste. Nu pot fi perimate dramele al căror interes moral e viu și actual, care păstrează fiorul momentelor eroice dintr-un trecut apropiat. Dacă *Simfonia patetică* de Aurel Baranga reînvie imaginea terifiantă a regimului militar fascist, ajuns în ultimul său stadiu, *Surorile Boga* de Horia Lovinescu surprinde nu numai înfruntarea dintre detașamentele de muncitori înarmați și armata nazistă în retragere, ci și începutul procesului de transformare spirituală a maselor, care, prin exemplul acțiunii comunistilor descoperă un sens nou vieții. Expresivă e — din acest unghi de vedere — și drama cu structură de poem liric a lui Titus Popovici, *Passacaglia*, în care — după cumplita experiență a ocupației naziste — se înfiripă o atmosferă regeneratoare. Trilogia *Oameni în luptă* de Al. Voitiin emană sentimentul reconfortant al forței morale a luptătorilor comunisti, începând cu anii rezistenței (*Oameni care tac* — exponent, comunistul Axinte) și pînă la actul justițiar din *Ancheta*.

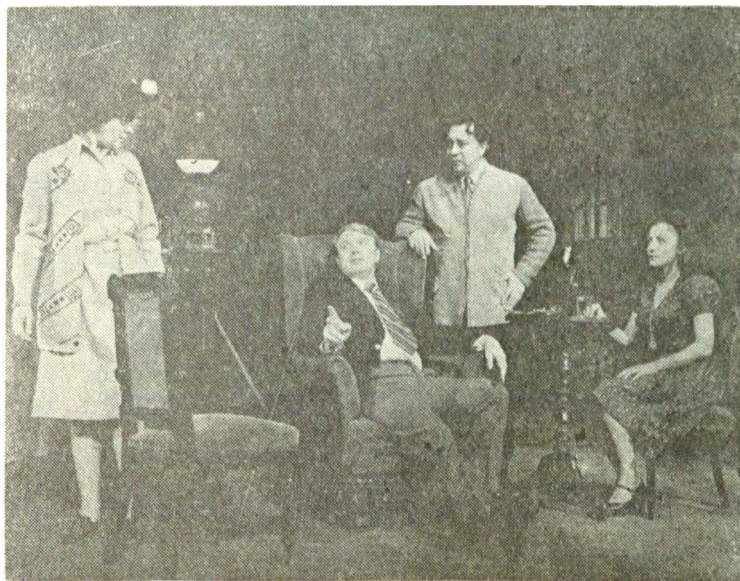
Un loc aparte ocupă figura eroului comunist din perioada ilegalității partidului, în care dramatismul și tensiunea provin din situațiile-limită ce caracterizează desfășurarea acțiunii. *Piticul din grădina de vară* de D. R. Popescu e un poem străbătut de vibrante accente de protest; suferința eroinei Maria Boitoș, victimă a călăilor fasciști, se îmbină cu curajul de a înfrunta moartea și de a-și păstra neatinsă puritatea morală, demnitatea și credința în viitor. Nu altceva reprezintă dîrzenia cu care utecista Caterina din *Marele fluviu își adună apele*

de Dan Tărchilă îndură chinurile, păstrînd secretul conspirativ. Deși tipologia și situațiile sînt altele, pe această linie pot fi considerate și *Voliza cu fluturi* de Iosif Naghiu sau *Speranța nu moare în zori* de Romulus Guga, și — cu distinctă viziune originală — *Studiul osteologic al unui schelet de cal dintr-un mormînt avar din Transilvania* de D. R. Popescu.

Dramaturgia actuală a demonstrat, din primele momente ale orientării ei revoluționare, preocuparea pentru afirmarea valorii umane, într-un nou climat etic și politic. Într-un proces de autoverificare a comportamentului individual, prin confruntarea principiului cu realitatea, piesa contemporană a făcut loc *eticului*,

Moment dramatic din „Passacaglia“ de Titus Popovici, la Teatrul „Bulandra“

„Intr-o singură seară“
de Iosif Naghiu,
în montarea
Teatrului
„Bulandra“

înțeles ca dimensiune a spiritualității omului zilelor noastre. „Eticul“ e înculcat în conștiința existenței în societate, oferind un criteriu dezbaterii conflictuale, pentru disjungerea categorică a adevărului de eroare, pentru clarificarea complicatelor probleme ale vieții de azi. O mai veche — și ușor depășită, prin simplitatea construcției ei — piesă a lui Paul Everac, *Ștafeta nevăzută*, aducea în discuție problema atitudinii morale, prin prisma relațiilor din societatea socialistă, surprinzând momentul dilematic al directorului de întreprindere, Anghel Dobrian, muncitor de o cinste ireproșabilă, care, descoperind că a nedreptățit din greșeală un tovarăș, trece printr-un proces de conștiință ce se încheie prin reabilitarea omului ultragiatic, înfăptuită în spiritul umanismului revoluționar.

Nuanțat, cu zone de umbră ce se luminează treptat în desfășurarea acțiunii, e redat conflictul dintre doi vechi militanți comuniști, un savant și un activist de partid, în piesa lui Iosif Naghiu, *Intr-o singură seară*. În desfășurarea ei, piesa afirmă respectul pentru adevăr și pledează pentru sinceritate în relațiile din noua societate.

Mai convingător și pregnant, poate — pe linia aceleiași cerințe a clarificării unor situații și a eliminării unor îndoieli chinuitoare — se prezintă procesul de conștiință, în piesa lui Titus Popovici, *Puterea și Adevărul*. Tema ei principală ar putea fi enunțată ca necesitatea perfectei coordonări dintre planul unei construcții și posibilitatea de a o înfăptui; pe plan ideologic, aceasta înseamnă concordanța dintre anvergura concepției și

capacitatea de a o transpune în practică. Cele două personaje-cheie (secretarul organizației de partid și inginerul proiectant) susțin, cu o incontestabilă sinceritate și în vederea unui obiectiv social comun, opinii opuse; conflictul e provocat de tăria convingerilor lor. Recunoașterea erorii și sentimentul responsabilității vor face ca adevărul să triumfe.

Semnificativ este faptul că nu puține dintre piesele valoroase, interesante, care evocă lupta comuniștilor, au apărut în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea. Cu toate acestea, trebuie spus și că unele piese având această temă sînt scrise într-un registru minor, apar azi schematic, depășite, în raport cu viziunea atotcuprinzătoare formulată de conducerea partidului, în centrul căreia sînt situate opțiunile comuniștilor români în procesul elaborării și înfăptuirii unei politici comuniste în concordanță cu realitățile naționale. Este, aici, un câmp larg pentru o dramaturgie a adevărului istoric, a conflictelor, confruntărilor și înfruntărilor politice majore.

Prin dezbateră aprofundată a relațiilor interindividuale în contextul unor împrejurări variate, se conturează *tipologia revoluționară* a dramaturgiei noastre actuale. Și, pentru că nimic nu forțifică mai mult atitudinea civică decît plusul de încredere pe care îl aduce clarificarea problemelor dificile, discuțiile purtate în lumina purificatoare a adevărului sporesc ponderea criteriului moral în acțiune. Și în acest sens, dramaturgia noastră — intuind psihologia omului nou — și-a adus contribuția la modelarea conștiinței în sensul concepției socialiste. ■